

AANDACHT VOOR: DE HEIKIKKER

Nadat in vorige Mededelingen vroedmeester- en geelbuik werden behandeld, dit keer een soort waarvoor je niet naar het diepe zuiden hoeft af te reizen. Grote kans zelfs dat er niet al te ver bij je vandaan heikikkers zijn te vinden.

Situatie in Nederland en Europa

De heikikker (*Rana arvalis*) is een soort die in Nederland en Vlaanderen zijn meest westelijke areaalgrens bereikt. Buiten West-Europa is het wat zijn biotoopkeuze betreft een weinig kieskeurige soort. Hij bewoont o.a. bossen, moerassen, hoog- en laagvenen, heide en in Kazachstan zelfs halfwoestijnen. In West Europa zijn uiterwaarden het belangrijkste habitat, daarnaast komt hij ook voor in poelen in het kleinschalige cultuurlandschap. In zijn gehele areaal heeft de heikikker een voorkeur voor zwak zure wateren (pH = 5.0-6.0) en komt hij vaak samen voor met de nauw verwante bruine kikker.

In Nederland kunnen we de heikikker in alle provincies, met uitzondering van Flevoland, tegenkomen. Ook in Nederland bewoont de heikikker tal van biotopen: vochtige heide, veengebieden, blauwgraslanden, bossen, beek- en rivierdalen, uiterwaarden en de vochtige duinen van Texel en Schouwen.

Leefwijze

De heikikker is een van de eerste soorten die zich in het voorjaar bij zijn, vaak voedselarme, voortplantingswateren meldt. De piek van de voortplantingsperiode valt normaliter zo half maart. De mannetjes kunnen in deze periode geheel blauw kleuren. Dit als gevolg van een veranderde hormoonspiegel. Net als de bruine kikker produceren ze een grote klomp kikkerdril; vaak in grote velden bij elkaar, in het ondiepe water van de oeverzone of op drijvende vegetatie. De vrouwtjes verdwijnen na de eiafzet weer uit het voortplantingswater terwijl de mannetjes nog enkele weken kunnen blijven hangen, wachtend op een nieuwe kans om een wijfje te bemachtigen.

De larven komen na enkele dagen uit en verblijven in het voortplantingswater, tot zij na twee tot drie maanden metamorfoser. Heikikkers overwinteren voornamelijk op het land, hier bezetten zij vanaf september/oktober hun overwinteringsverblijf.

Monitoring

Het monitoren van de heikikker geschiedt voornamelijk door het luisteren naar kooractiviteit, het zoeken van eiklomp en het vinden van volwassen dieren.

De koorperiode van de heikikker is maar heel kort, soms maar één week; de mannetjes laten dan een bubbelend geluid horen, alsof een fles onder water leegloopt (surf naar www.ravon.nl voor dit geluid). De eiklomp van de heikikker zijn compacter en kleiner dan de eiklomp van de bruine kikker. Wanneer je een verse eiklomp in de hand neemt blubbert de bruine kikkerdril tussen je vingers weg, terwijl de heikikkerdril als een klomp op je hand blijft liggen. Dit verschil is echter alleen bij eiklomp van enkele dagen oud waarneembaar. Omdat de eieren vaak in clusters bij elkaar liggen zijn ze vrij makkelijk te vinden en te tellen.

De larven van de heikikker lijken eveneens sterk op die van de bruine kikker en zijn eigenlijk alleen aan

de hand van de liptandjes te

determineren. Dit is echter een enorm gepriegel en niet echt

bevorderlijk voor de

gezondheid van de

larfjes.

Volwassen dieren

kunnen eveneens

makkelijk met de

bruine kikker worden

verwisseld. Het meest

belangrijke kenmerk

is de graafknobbel aan

de basis van de kleine

teen van de

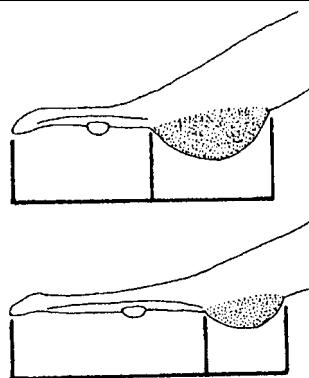
achterpoot, die bij de

heikikker aanmerkelijk groter,

ronder en harder is. De lichte

rugstreep is een ander opvallend

kenmerk van de heikikker, deze rugstreep wordt

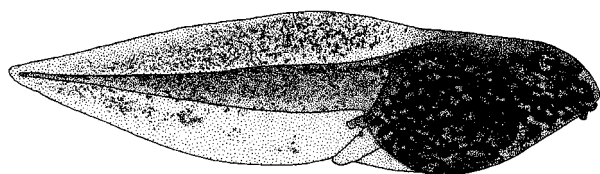

Graafknobbel van heikikker

Graafknobbel van bruine kikker

Let vooral op de verhouding tussen de lengte van de graafknobbel en de lengte van de kleinste teen aan de achterpoot

aan weerszijden begrensd door een rij langwerpige zwarte gekleurde wratjes. Hierbij moet echter worden opgemerkt dat er heikikkers zijn zonder die rugstreep en bruine kikkers met rugstreep; een niet al te betrouwbaar determinatie kenmerk dus. Ook heeft de heikikker een "spitsere" snuit dan de bruine kikker.

Illustratie: Paul Veenvliet ©

De heikikker is als "kwetsbaar" opgenomen in de Rode Lijst. Hij heeft in heidegebieden vooral te lijden van verzuring en verdroging. Hoewel de eieren van de heikikker een grote tolerantie voor zuur water hebben zijn veel heidevennen als gevolg van te sterke verzuring, ongeschikt geworden als voortplantingswater. Hierdoor sterven de eieren af en beschimmelen ze. Ook grootschalige beheersmaatregelen, zoals plaggen, maaien en begrazing, kunnen negatief uitpakken voor de heikikker. Over de toestand van heikikkerpopulaties buiten heidegebieden is helaas nog maar weinig bekend. Hoog tijd dus dat wat meer mensen zich in de heikikkers in de uiterwaarden en duinen gaan verdiepen. Wie voelt zich geroepen?

RESULTATEN PER REGIO

In de onderstaande tabel staat per regio aangegeven hoeveel telgebieden er van iedere soort aanwezig zijn in de desbetreffende regio. Met grijs is aangegeven voor welke soorten die regio specifiek van belang is.

Noord-Nederland (Friesland, Groningen en Drenthe)

Wat meteen al opvalt is de ondergeschikte rol van Noord-Nederland in het meetnet, met in totaal maar tien telgebieden. En dat terwijl Drenthe bijvoorbeeld voor de kamsalamander een zeer belangrijke provincie is. Ook de rugstreppad zou zeker wat ruimer vertegenwoordigd moeten zijn in de toekomst. Bijvoorbeeld op de Waddeneilanden, waar we tot nog toe geen telgebieden hebben. Daar zullen we dus hard aan moeten trekken.

West-Nederland (Noord- en Zuid-Holland, Zeeland)

Hoewel de belangrijkste aandachtsoort voor West-Nederland, de rugstreppad, redelijk goed vertegenwoordigd is, zijn er een paar belangrijke hiaten aan te wijzen. Bijvoorbeeld de heikikker, waarvan we in het Vechtplassengebied en op Texel en Schouwen nog in het geheel geen telgebieden hebben. De kamsalamander is dankzij het

poelenproject van stichting Landschapsbeheer Zeeland wel goed vertegenwoordigd. Maar hopelijk dat met de uitbreiding van het Boomkikkermeetnet de komende jaren in Zeeuws-Vlaanderen, ook deze soort in nog meer telgebieden aanwezig zal zijn.

Midden-Nederland (Utrecht, Gelderland, Overijssel en Flevoland)

Mede dankzij het RIZA-project is Midden-Nederland relatief goed in het meetnet vertegenwoordigd. Hoewel het aantal telgebieden in Utrecht, Flevoland en op de Veluwe nog enigszins te wensen overlaat. Maar in al deze gebieden starten het komend seizoen nieuwe waarnemers. Dus ook dat gaat de goede kant op. Hopelijk zal mede dankzij het boomkikker-beschermingsplan ook de boomkikker in Twente en de Achterhoek binnen korte tijd de plek in het Meetnet krijgen die ze toekomt.

Zuid-Nederland (Noord-Brabant en Limburg)

Alle aandachtsoorten zijn hier rijkelijk vertegenwoordigd, maar helaas nog lang niet allemaal in het meetnet. Vooral de specifiek Zuid-Limburgse soorten en de hei- en boomkikker zullen de nodige aandacht vragen. We gaan ons best doen om ook deze soorten goed gedekt te krijgen.

Aandachtsoorten	Noord-Nederland	West-Nederland	Midden-Nederland	Zuid-Nederland
Vuursalamander				2
Alpenwatersalamander	2	2		35
Kamsalamander	1	5	27	11
Vinpootsalamander	1			9
Vroedmeesterpad		1		5
Geelbuikvuurpad				3
Knoflookpad			6	3
Rugstreppad	0	15	9	7
Boomkikker	1	3	4	2
Heikikker	8	3	15	5
Poelkikker (minimaal)	4	3	14	5
totaal (158)	10	41	49	58